אמירה לנכרי במקום מצוה

א. עירובין סז, ב

ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה אמר להו רבה נייתו ליה חמימי מגו ביתאי אמר ליה אביי והא לא ערבינן אמר ליה נסמוך אשיתוף אמר ליה הא לא שתפינן נימרו ליה לנכרי ליתי ליה אמר אביי בעי לאותביה למר ולא שבקן רב יוסף דאמר רב [יוסף אמר רב] כהנא כי הוינן בי רב יהודה הוה אמר לן בדאורייתא מותבינן תיובתא והדר עבדינן מעשה בדרבנן עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא לבתר הכי אמר ליה מאי בעית לאותביה למר אמר [ליה דתניא] הזאה שבות ואמירה לנכרי שבות מה הזאה שבות ואינה דוחה את השבת אף אמירה לנכרי שבות ואינה דוחה את השבת אמר ליה ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים.

ב. רי״ף מסכת עירובין דף כ עמוד א

...א״ל ולא שאני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה כלומר האי דאמור רבנן אמירה לנכרי שבות לא שאני לך בין אמירה למעשה שיש בה איסורא דאורייתא ובין אמירה שאין בה איסור מעשה דאורייתא דהא מר לא אמר ליה זיל אחים לי דהוא מעשה איסור דאורייתא אלא אמר ליה זיל אייתי לי ושתיק ליה ולא מצא תשובה.

ג. רבינו יהונתן על הרי״ף עירובין דף כ עמוד א

ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה. כלומר בהזאה דין הוא שנחמיר בו לאסור משום שבות שהרי יש בטלטולו מעשה בידים ואפשר שיעבור איסורא דאורייתא אם יוליך השפופרת של מי חטאת ד׳ אמות ברשות הרבים אבל באמירה לנכרי לא עביד באמירתו מעשה אלא דיבור בעלמא הוא ולעולם לא יבא לידי איסורא דאורייתא לפיכך זה האומר לנכרי אפילו היה אומר לו עשה מלאכה זו בשבת כלומר שיאמר לו זיל אחים עליו לעולם לא יבא לידי איסורא דאורייתא לפיכך דין הוא שנקל בו:

ד. עירובין סח, א

ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה אמר להו רבא נישיילה לאימיה אי צריכא נחים ליה נכרי אגב אימיה.

ה. חידושי הרשב״א מסכת עירובין דף סח עמוד א

בין שבות שיש בו מעשה לשבות שאין בו מעשה. הרב בעל ההלכות ז״ל פי׳ בין הזאה שיש בה מעשה דישראל לשבות דאמירה לגוי שאין בו מעשה דישראל אלא אמירה בעלמא, וכן פר״ח ז״ל, ולא גריס דהא מר לא אמר ליה זיל אחים ליה, ומכאן התיר לומר לגוי להביא איזמל או חמין דרך רה״ר ואפי׳ לעשות סכין למילה או למחם חמין, ואידך עובדא דרבא דבסמוך דאמר לישאל לאימיה אי צריך ליחם לה גוי, לא גרסי׳ לפי דבריו גוי, דאי איכא גוי בלא אימיה שפיר דמי, אלא ע״י ישראל קאמר ובדליכא גוי... אבל ר״ח ור״ת ז״ל פי׳ נחיימיה לי׳ אגב אימיה ע״י גוי, וזה ודאי קשה לר״ח ז״ל שהוא פי׳ למעלה כדברי בעל ההלכות ז״ל, בכל הספרים ג״כ גורס כאן דהא מר נמי לא אמר ליה לגוי זיל אחים, והרב אלפסי ז״ל פי׳ דרב יוסף לאו אהזאה קאי אלא אאמירה דגוי כלומר ולא שני לך בשבות באמירה דגוי בין אמירה שיש בה מעשה כלומר מלאכה דאו׳ לאמירה שאין בה מלאכה דאו׳, ומעשה היינו מלאכה כדאמרינן בין יום השביעי לששת ימי המעשה, דמר נמי לא אמר ליה זיל אחים אלא זיל אייתי דרך מבוי דאינו משותף דליכא מלאכה אלא שבות דרבנן בלבד, ואינו מחוור בעיני כל הצורך דמ״מ מה השיב על קושיא שהקשה, ואם בא לומר דיש הפרש בין שבות לשבות דשבות במקום מצוה, היה לו לומר כן ולא שני לן בין שבות לשבות דשבות.

ו. גיטין ח, ב

והקונה שדה בסוריא כקונה בפרוארי ירושלי׳ למאי הילכתא אמר רב ששת לומר שכותבין עליו אונו ואפילו בשבת בשבת ס״ד כדאמר רבא אומר לעובד כוכבים ועושה ה״נ אומר לעובד כוכבים ועושה ואף על גב דאמירה לעובד כוכבים שבות משום ישוב א״י לא גזור רבנן.

ז. תוספות מסכת גיטין דף ח עמוד ב

אע״ג דאמירה לעובד כוכבים שבות משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו רבנן - אבל משום מצוה אחרת לא היינו מתירין אמירה לעובד כוכבים במלאכה דאו׳ כדמוכח בפרק הדר ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה אתו לקמיה דרבא אמר להו לשיילו לאימיה אי צריכה ניחיימו ליה אגב אימיה ולכאו׳ משמע דביום המילה היה שהיו צריכין לחממו כדי למולו וקודם המילה היה דאי לאחר המילה מסוכן הוא ובלא אימיה מחללין עליו שבת וע״י עובד כוכבים אייר התם כדפי׳ שם בקונט׳ וכן פי׳ ר״ח... והא דאמר התם לעיל באידך ינוקא דאישתפיך חמימיה ואמר להו רבה נייתו ליה חמימי מגו ביתיה ומוקי לה על ידי עכו״ם ודאי איסורא דרבנן שרי בחצר שלא עירבו משום מצות מילה אבל איסורא דאו׳ כגון לחמם לו חמין אסור ואין ללמוד מכאן היתר לומר לעובד כוכבים להביא ספר בשבת דרך כרמלית דלא דמי דדוקא משום מילה דהיא גופה דחיא שבת התירו ומיהו בהלכות גדולות משמע דאפי׳ איסורא דאו׳ שרי על ידי עובד כוכבים לצורך מילה שפירש דליתו מתוך ביתא דרך רה״ר לפי״ז הא

דקאמר נחים ליה אגב אימיה נוקמה תוך ז׳ ואמרה צריכה אני שמחללין עליה שבת ונראה דלא יתכן לומר דנחים ליה ע״י ישראל דע״י ישראל היה אסור להרבות בשביל קטן כדאמר בפ״ק דחולין המבשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו אבל ע״י עובד כוכבים ניחא דשרי להרבות ושמא דוקא לצורך המילה הוא דשרי אבל לצורך דבר אחר אפילו ע״י עובד כוכבים אסור להרבות...

ח. חידושי הרשב״א מסכת גיטין דף ח עמוד ב

ולפי דבריו אידך עובדא דאמר להו רבא נישיילוה לאימיה לאו לצורך מילה קא בעו ליה אלא לצורך ינוקא ולאחר שלש שנתרפא דאי בתוך ג׳ למילה מסוכן הוא ואפי׳ ע״י ישראל שרי למיחם ליה... ואומר ר״י ז״ל דאפי׳ לסברא זו דוקא לצורך מילה שרינן אמירה לגוי משום דהיא גופה מחללין עליה את השבת אבל לומר לגוי להביא ס״ת בשבת לקרות בו אסור ואפי׳ בכרמלית דרבנן, והכא משום ישוב א״י דוקא לא גזרו.

ט. בית יוסף אורח חיים סימן שז

כתב הרמב״ם שאמירה לגוי מותרת בשבות דרבנן וכו׳. בפ״ו (ט-י) וז״ל דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה כיצד אומר ישראל לגוי בשבת לעלות באילן וכו׳ וכתב ה״ה זה מוסכם מהגאונים שדוחין שבות דשבות לגבי אמירה לגוי במכשירי מילה אע״פ שאין דוחין את השבת ולמדו כן ממה שאמר בפרק הדר שמותר לומר לגוי להביא חמין לתינוק דרך מבוי שאינו מעורב ומכאן למד רבינו לכל המצות ויש חולקים ואומרים דמילה שאני דניתנה שבת לידחות אצלה אבל בשאר מצות אסור וכן סוברים שאינו מותר אלא במקום חולי גמור עכ״ל... כתב הר״ן בסוף פרק ר״אדם בשם בעל העטור שמותר לומר לגוי להדליק לו הנר לסעודת שבת וטעמו לפי שהוא מפרש השמועה בענין דשרי אמירה לגוי אפילו בדבר שיש בו מלאכה גמורה גבי מכשירי מילה כדברי בה״ג והוא משוה שאר מצות למכשירי מילה כדרך שהשוה אותם הרמב״ם לפי שטתו אבל הרי״ף והרמב״ם חולקים על זה דאפילו לצורך מילה לא התירו אמירה לגוי בדבר שאסור מה״ת וכש״כ שהסוברים כדעת התוס׳ שכתב רבינו בסמוך דאסרי בהא דבה״ע דהא אפילו בשבות דשבות אסרי:

י. שו״ע אורח חיים סימן שז סעיף ה

דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לא״י לעשותו בשבת; והוא שיהיה שם מקצת חולי, או יהיה צריך לדבר צורך הרבה, או מפני מצוה; כיצד: אומר ישראל לא״י בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה; או להביא מים דרך חצר שלא עירבו, לרחוץ בו המצטער; ויש אוסרין. הגה: ולקמן סי׳ תקפ״ו פסק להתיר, וע״ל סי׳ רע״ו דיש מקילין אפילו במלאכה דאורייתא, ועי״ש ס״ג.

יא. ביאור הגר״א אורח חיים סימן שז סעיף ה

דבר שאינו. עירובין ס״ז וס״ח ומפ׳ הרמב״ם דלאו ביום מילה היתה אלא משום צערא שרו התם וז״ש לרחוץ המצטער וה״ה במקום מצוה כמש״ש מהזאה ותי׳ ולא שני לך כו׳ וכפי׳ הרי״ף ורא״ש בפי״ט דשבת ע״ש:

ויש אוסרין. שכ׳ דלא שרו אלא במילה שהיא עצמה דוחה שבת וכן משום יישוב א״י מ׳ אבל במצוה אחרת אסור ומדהוצרך לומר משום יישוב כו׳ וחילוק בין שבות לשבות אינו אלא במילה בלבד...

יב. רמ״א אורח חיים סימן רעו סע׳ ב

י״א דמותר לומר לא״י להדליק לו נר לסעודת שבת משום דסבירא ליה דמותר אמירה לא״י אפי׳ במלאכה גמורה במקום מצוה (ר״ן ס״פ ר״א דמילה בשם העיטור), שעל פי זה נהגו רבים להקל בדבר לצוות לא״י להדליק נרות לצורך סעודה, בפרט בסעודת חתונה או מילה, ואין מוחה בידם. ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול, דהא רוב הפוסקים חולקים על סברא זו.

יג. ביאור הגר״א אורח חיים סימן רעו סעיף ב

י״א דמותר. כגי׳ בה״ג בהא דעירובין ס״ח א׳ דל״ג דהא מר לא אמר ליה כו׳ אלא דחילק בין שבות בישראל עצמו לבין אמירה לנכרי וז״ש בין שבות דאית כו׳...

דהא רוב הפוסקים. שם ושם וכגי׳ בגמ׳ שם דהא מר כו׳ ועוד הקשו בתוס׳ בפ״ק דגיטין ח׳ ב׳ דא״כ ל״ל למימר שם בעובדא אחרינא ליחים אגב אימי׳ ופירש״י ע״י נכרי וע״כ צ״ל כן דלאחר ז׳ ימים היה ביום המילה ועוד דע״י ישראל אסור להרבות כמ״ש בפ״ק דחולין כנ״ל ובגי׳ הגמרא שלנו מפורש נחים ליה נכרי ועוד הקשו מגמ׳ דגיטין שם ואף על גב דאמירה כו׳ משום יישוב א״י לא גזרו מ׳ דמשום מצוה אחרת אסור ואף בשבות דשבות אוסרים וע״ל סי׳ ש״ו ס״ה:

יד. שו״ע אורח חיים סימן שו סע׳ יא

מותר לקנות בית בארץ ישראל מן הא״י, בשבת, וחותם ומעלה בערכאות. הגה: שלהם, בכתב שלהם; דאינו אסור רק מדרבנן, ומשום ישוב א״י לא גזרו (א״ז).